

SÁNDOR CSILLA MÁRIA

MAGYAR GYERMEKKÖNYV INTÉZET

Egyelőre virtuálisan

2010. április végén a VI. Gyermekirodalmi Fesztiválon a Művészetek Palotájában megtelt a konferenciaterem, a hallgatóság várakozó kíváncsisággal ült a székekben. Sokak fejében az járt, hogy vajon milyen esélye van mostanában egy régóta tervezett, kifejezetten a gyermekirodalommal foglalkozó intézet megszületésének. A beszélgetés résztvevői (Budai Katalin, Boldizsár Ildikó, Pompor Zoltán, Csík Tibor, Sándor Csilla) azt járták körül, hogy milyen célok hívnák életre és milyen módon tudna működni a Magyar Gyermekkönyv Intézet. Csík Tibor, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM) képviselőjében nagylelkű gesztussal felajánlotta, hogy a megalakuló intézetnek lehetne székhelye az OPKM, fenntartói szerepet azonban nem tudna vállalni. A beszélgetést megelőzően néhány héttel a Facebookon létrejött az Intézet virtuális változata, és viszonylag hamar tömegesen csatlakoztak a kezdeményezéshez. Jelenleg 455 rajongója van, és ez a szám napról napra bővül.

Bár konkrét előrelépés a megalapítást illetően nem történt, mégis elindult valami: összeállt egy szakmai koncepció, melynek alapján tárgyalások folynak a Nemzeti Erőforrás Minisztérium kulturális területéért felelős szakembereivel.

A gyermek- és ifjúsági irodalomnak azokban az országokban van nagy presztízse, amelyek képesek önálló intézményrendszert, valamint elméleti-kritikai fórumot működtetni. Magyarországon számos alkalommal felmerült az **önálló intézményrendszer** létrehozásának igénye, de a szakmabeliek érdekérvényesítő képessége sohasem volt olyan erős, hogy ezt akár állami, akár civil vagy gazdasági szereplőkkel létrehozhatta volna.

Számos érv szól amellett, hogy a gyermek és ifjúsági irodalom magasabb szintre emelhető, amennyiben egy erre specializálódó intézménybe összpontosulnak a gyermekirodalommal összefüggő tevékenységek (tudományos munka, népszerűsítő munka, kritikai tevékenység, tanácsadói-szakértői tevékenység, adatbázis fejlesztése stb.) Az önálló intézmény hiányának egyik következménye, hogy nem alakul ki párbeszéd az egyes kezdeményezések között, a legtöbb esetben a legfontosabb információkról sem értesülnek az érintettek. Egy koordinációs központ, mely számon tartja az eseményeket és maga is kezdeményez programokat, sokkal hatékonyabb eredményt tud elérni.

Világszerte számos formája és típusa létezik az úgynevezett Gyermekkönyv Intézetnek. Egyetemeken létrehozott kutatóbázisok, nagy intézményekhez kapcsolt önálló egységek vagy teljesen önállóan (alapítványi vagy állami pénzekből) működő intézetekre egyaránt találhatunk példát.

Jelenleg Magyarországon a gyermek- és ifjúsági irodalommal hivatás-szerűen kevesen foglalkoznak. A szakemberek egy része főiskolákon, egyetemeken oktat (kevés óraszámban, szakkiadványok nélkül), mások pedig lapokban publikálnak.*

FELADATOK, AMELYEK A GYERMEKIRODALMI INTÉZET HATÁSKÖRÉBE TARTOZNAK

1. figyelemmel kíséri a kortárs hazai és külföldi gyermek- és ifjúsági irodalmat (adatokat, statisztikákat, elemzéseket készít a megjelent művek alapján), és szakmai szempontok alapján kiválasztja a minőségi könyveket.
2. meghatározott periódusokban ajánlólistát állít össze, amit eljuttat a gyermekirodalom közvetítőinek: szülőknek, könyvtárosoknak, pedagógusoknak
3. továbbképzéseket szervez a gyermekirodalom részterületeivel kapcsolatosan
4. különböző formában és fórumokon népszerűsíti a gyermekirodalmat
5. kapcsolatot tart a különböző hazai és külföldi szervezetekkel
6. gyermekkönyv-illusztrációs kiállítást szervez
7. a legfontosabb nemzetközi projektekbe bekapcsolódik
8. konferenciákat szervez
9. szakkönyveket jelentet meg hazai és külföldi szerzőktől
10. adatbázisokat épít, naprakész információkkal rendelkezik a magyar gyermekirodalom terméséről
11. kapcsolatot tart a sajtóval, megbízható információkkal szolgál az érdeklődők számára

A GYERMEKIRODALOM AKTUÁLIS PROBLÉMÁI

- Nincsenek kifejezetten gyermekirodalom témában pályázatok, ezért ez a terület nem jut támogatáshoz. Az egyéb pályázatok kuratóriumaiban nincsenek gyermekirodalomhoz értő szakemberek, fontos lenne, hogy

* A cikk szerzője a Csodaceruza szerkesztőjeként megtapasztalta, hogy a folyóirat létezésével összefogja a szakmabelieket, de a lap kapacitása véges, így számos olyan kutatás, elemzés nem születik meg, amely fontos dokumentuma, inspirációja lehetne a magyar gyermekirodalomnak. Ugyanakkor a Csodaceruza folyóirat megjelenése óta saját bőrén érzékeli egy háttérintézmény hiányát. A lap nem egy anyaintézménytől függ, ahogy ez normális lenne, hanem kiszolgáltatott helyzetben küzd fennmaradásáért.

olyanok döntsenek a gyermekirodalom kérdéseiről, akiknek van rálátásuk a területre (nem elég, hogy van gyerekük...)

- Az oktatási intézmények számára a gyermekirodalom fogalma ismeretlen. Sem a vizuális nevelés, sem az irodalom oktatása nem emeli be a gyermekirodalmat, illetve az illusztrációkkal kapcsolatos tudnivalókat a tanmenetbe. Gyermekkönyvajánló listákat kellene eljuttatni az iskolákba, és segíteni kellene az értékes gyermeklapok, gyermekkönyvek eljuttatását is ezekbe az intézményekbe.
- Nem jellemző az író-olvasó találkozók szervezése az oktatási intézményekben. A gyerekek szívesebben olvasnának, ha személyes kapcsolatba kerülhetnének írókkal és illusztrátorokkal.
- A magyar gyermekirodalom szereplői nem részesei a nemzetközi gyermekirodalmi életnek. Szerzőink, illusztrátoraink nem kapnak segítséget a külföldi megjelenésekhez, a gyermekkönyvkiadók sem rendelkeznek elég forrással ahhoz, hogy ilyen jellegű marketingtevékenységeket végezzenek
- A Bolognai Nemzetközi Könyvvásáron nincs egységes megjelenése a minőségi magyar gyermekkönyveknek, a kiállítók esetleges pályázati pénzekből vagy önerőből jelennek meg, de sokszor promóciós elképzelések nélkül.
- A magyar gyermekkönyvek és szerzőik nem jutnak el az állami pénzekből finanszírozott külföldi rendezvényekre (Frankfurt, Lipcse, Marosvásárhely...) A gyermekirodalom ezeken a helyeken vagy nem, vagy esetlegesen (kiadói lobbizás eredményeként) jelenik meg.
- Hiányoznak a nagy nevű gyermekkönyvírók. Kevés a motiváció a gyermekkönyvírásra, nincsenek elismerések.
- Nem készül összesítés, statisztika egy-egy év könyvterméséből, a gyermekirodalom legfontosabb eseményeiről, nincs sajtófigyelés a témában, ezért a gyermekirodalom területe évek óta áttekinthetetlen.
- A szerzők és illusztrátorok számára nincs elég bevétel: pedig egy jól működő rendszerben meg kellene tudjanak élni a szakmájukból.
- Az illusztrált könyvekre külön pályázatokat kellene kiírni, a jelenlegi pályázati rendszerben a szépirodalmi kollégiumon (NKA) belül lehet pályázni kicsiknek szóló képeskönyvekkel, de legtöbbször a zsűri elutasítja ezeket, mert a szöveget értékelnék, és nem a képeket.

*...a szakmabeliek
érdekvérvényesítő
képessége sohasem volt
elég erős...*

HELYZETKÉP A KORTÁRS GYERMEK- ÉS IFJÚSÁGI IRODALOMRÓL

A magyar gyermek- és ifjúsági irodalom legutóbbi éveiről nehéz összegző megállapításokat tenni, mert nem állnak rendelkezésünkre összegyűjtött adatok, elemzések, statisztikák, tudományos megalapozottsággal összeállított források. Minél később kezdjük el összegyűjteni az adatokat, annál több információ vesz el, és annál nehezebb képet alkotni majd arról, hogy mit is jelent nekünk a magyar gyermek- és ifjúsági irodalom. Ha működne a Magyar Gyermekkönyv Intézet, felkészült és megfelelő szakmai tudással rendelkező munkatársai nem társadalmi munkában, hanem

megbízással, honoráriumért vagy fizetésért lelkiismeretesen el tudnák végezni ezt a feladatot. Jelenleg Magyarországon az Országos Pedagógiai Könyvtárban és Múzeumban tesznek a legtöbbet ezen a téren, hiszen gyűjtik, katalogizálják és kutatható állapotba helyezik a gyermekkönyveket, de ezen túlmenően már nem végeznek feltáró, összegző kutatásokat.

*...egyre kevésbé
van rálátásunk a könyvekre
és az interneten terjedő
tartalmakra...*

Az adatgyűjtő, szemlélő, leíró munka csak egy része annak, amit a kortárs gyermek- és ifjúsági irodalommal tenni lehet. Cikkek, eszmecserék, vélemények ütköztetése tudományos, szakmai és ismeretterjesztő fórumokon, kritikák, recenziók írása és publikálása, összehasonlító elemzések elkészítése, részvétel külföldi konferenciákon mind olyan tevékenységek, melyekből ma Magyarországon csak nagyon kevesen vehetik ki a részüket. Az Intézet munkatársai, illetve a velük kapcsolatban álló szakemberek nemcsak itthon, hanem nemzetközi fórumokon is bővíteni tudnák tudásukat.

Az utóbbi tíz évben örvendetes módon igen erőteljes érdeklődés mutatkozik a gyermekirodalom iránt. A könyvkiadók egy csoportja újító szándékkal, a friss, érdekes, mai és nem utolsósorban hazai alkotók által írt és illusztrált könyvek kiadásába kezdett, felfedezve azt a hiányt, amit most magas színvonalon igyekeznek pótolni.

A terület forráshiányáról beszélni közhely, a hazai könyvkiadás és kultúra helyzetére az elmúlt tíz évben is a pénztelenség volt jellemző. A gyermekirodalom (gyermekcultúra) területére ez még inkább igaz, ebből a kevés pénzből szinte semmi pénz nem jutott a gyermekirodalomra. Az állami finanszírozású intézmények, mint például a gyerekszínházak, valamivel jobb helyzetben vannak, szemben például a teljesen üzleti alapon működő kiadókkal, amelyek ráadásul csak minőségi könyvet kínálnak az

A Magyar Gyermekkönyv Intézet logója

olvasóknak, megküzdve a terjesztés hatalmas problémáival. Az így kialakult helyzetben a gyermekkultúra a közönség számára szinte egyet jelent a multinacionális cégek által olcsón előállított termékekkel, produkciókkal, melyek médiajelenlétükkel és hatalmuknál fogva elnyomják az igényes, művészi szempontból kifogásolhatatlan alkotásokat. A legjobb példa erre a gyermekfilm és a gyermeklapok helyzete, ezekben

a szegmensekben alig találni hazai minőségi produkciót, kiadványt.

A gyermek- és ifjúsági könyvek megjelenése mellett egyre kevésbé elhanyagolható az online tartalom terjedése az interneten. Miközben szaporodnak a kiadványok és gombamód terjednek a honlapok, egyre kevésbé van rálátásunk a könyvekre és az interneten terjedő tartalmakra. Az informálódni kívánó szülő vagy pedagógus mindent elhisz, amit jól becsomagolva tárnak elé, és ebben a kusza, átláthatatlan rengetegben egyre kevésbé ismeri ki magát. A gyermekirodalom önálló szakterület, melynek művelői orientálnak és tájékoztatnak, kapaszkodót és fogódzót nyújtanak mindazoknak, akik szeretnek megbízható és hiteles forrásokból tájékozódni.

Magyarországon a kultúra finanszírozásának elhanyagolása sajnos azal is együtt jár, hogy a gyermekkultúrával foglalkozó műhelyek magukra maradnak. Igényeiket, elvárásaikat, üzeneteiket legjobb esetben olyan bizottságok felé tudják továbbítani, amelyek nem értenek az adott szakterülethez, de az is jellemző, hogy egy-egy problémával nincs is kihez fordulni. Addig, amíg nincsenek önálló intézményei a gyermekirodalomnak, és amíg nem szakmai tudás, tapasztalat, rálátás alapján döntenek a gyermekkönyveket érintő kérdésekről, addig nem várható fejlődés ezen a területen.